[ב] ולאו זה דלא ילין, נראה דעל כזית לימורין עובר בלאו זה, ובפחות מכזית יש דין מלי שיעור אף דאינו במידי דאכילה, כמו שנתבאר לעיל כמה פעמים [עיין מלוה ז' אות א', ועוד], דכל השיעורים בכזית חוץ מהיכא שנתפרש שיעור אחר.

[ג] ואם מלין, חוץ ממה שעובר על לאו זה, עוד עובר בעשה, עיין מגיגה י' ע"ב, דעובר בעשה דכל הלילה עד הבוקר [ויקרא ו', ב']. ויש לפלפל לעיל [אות א'] לענין אם עשה ולא תעשה נדחה מפני עשה, לפי מה שכתבנו למעלה, ואין כאן מקומו.

[ד] וגדולה מלוה בשעתה שדוחה אפילו שבת, כגון איברי תמיד של שבת אף איכול להקטירם בלילה מ"מ מלוה להקריבם ביום, וכן ערב פסח שחל בשבת, אלבי הפסח קריבים בשבת, עיין כל זה בר"מ פ"א מתמידין ומוספין הל' ז' וח'. אבל אלבי חול אין קריבים ביום טוב, ומכל שכן בשבת, וערב פסח שחל בחול אסור להקריב האימורים בלילה, דאין אלבי חול דומין יום טוב, ובחל ערב פסח בשבת נקטרים בלילה, דאלבי שבת קרבין ביום טוב, כמבואר כאן [בפסחים נ"ט ע"ב] ובר"מ שם ה"ח. ועיין יומא מ"ו ע"א סוגיא דאברים שנפותרו וכו', ובתוס' ד"ה אבל לא, דדעתם הא דאין לימורי חול נקטרים בשבת וביום טוב דוקא בלא משלה בהם האור, אבל אם משלה בהם האור, דומה שבת ויום טוב. ופשוט ג"כ דבמשלה בהם האור אינו עובר אחר כך בלא לין, דהדין אפילו בפסולים אם משלה בהם האור אפילו אם ירדו יעלו, א"כ אינם פסולים בלב, כמו שנתבאר למעלה [בית אות א'], עיין ר"מ פ"ג מפסולי המוקדשין ה"ט. עוד כתבו התוס' שם, דבשבת ויום טוב סמוך לבוקר כשמסדר מערכה דיומא דנדחית שבת ויום טוב בלאו הכי, רשאי להקטיר ג"כ לימורי חול, עי"ש אם דוקא במשלה בהם האור, או אפילו בלא משלה בהם האור, כיון דבלאו הכי ניתנה שבת לדחות. ועיין משנה למלך פ"א ממתמידין ומוספין ה"ז האריך בדברי התוס'. והאחרונים הקשו על דברי התוס' אלו מכאן, דמאי מקשה [בפסחים נ"ט ע"ב] דלא ילין עד הבוקר הא כל הלילה ילין הא ולא עולת חול ביום טוב, ונריך לדחוק דמיירי בערב פסח שחל בשבת, הא אין כאן קושיא כלל דבאמת מותר בלילה קודם הבוקר, על כן כתבה התורה דלא ילין עד הבוקר, וקודם הבוקר רשאי להקטירן ואף בשבת ויום טוב. והנה לפלפל בענינים אלו צריך אריכות. ועיין משנה למלך [שם ד"ה ורמיתין], דדעת הר"מ דבכל ענין אין לימורי חול נקטרין בשבת ויום טוב, דלא בהתוס'.

ומה שכתב הרב המחבר דעובר לאו זה בזכרים בהנים וכו', היינו באותן הכשרים לעבודה, ולא הפסולים, עיין ר"מ בהלכות מתת המקדש [פרקים ו'-ט'] אילו הם פסולים ואילו כשרים, וזה פשוט.

[ב][ה] ומה שכתב הרב המחבר דאין לוקין על לאו זה וכו', כן כתב הר"מ פ"א מקרבן פסח ה"ז, ועיין משנה למלך פי"ח מפסולי המוקדשין ה"ט, דהר"מ גמי נותר מאכילת אדם כתב הטעם דאין לוקין דניתק לעשה, וכאן גמי אכילת מזבח לא כתב הטעם דניתק לעשה, דאינו ניתק לעשה, דאכילת מזבח לא יצפינן מאכילת אדם, על כן אין הטעם כאן רק מחמת שאין בו מעשה, עי"ש. ועיין לעיל מלוה ז' [אות ח'], פלפלתי להשיטות שסוברים בלאו שאין בו מעשה אם היה על ידי מעשה אף שהיה בהיתר, מ"מ הוי ליה לאו שיש בו מעשה, עיין משנה למלך פ"ג מביאת המקדש הכ"א, ובספר משנת חכמים [מלוה ז' בימין שמועה] האריך בענין זה. א"כ משכחת לה בלאו הזה מעשה, כגון שהיו על גב המערכה ולא משלה האש עדיין ולקח מעל המערכה והלינם, דהיה מתחילה מעשה, וגם לא שייך סברת הרב המחבר [להלן מלוה שד"מ-שמ"ו ועוד] דכיון דיכול לעבור בלי מעשה וכו', כמו שהבאנו כמה פעמים [עיין לעיל מלוה י"א אות כ', ועוד] בשם ספר שער המלך.

ולענין תשובה על לאו זה, ככל הלאוין שבתורה, וכבר כתבתי כמה פעמים, ושובר בלאו ועשה כמו שכתבתי [אות ג'], ומבואר בתגיגה י' ע"ב, עי"ש.

מצוה צא,
מצות הבאת ביכורים

(א)[א] להביא ביכורים וכו'. בדיני ביכורים יש עוד מלות עשה בפרשת תבא [מלוה תר"ו], וידוי, ובמלוה תמ"ט מבואר שם איסור אכילתן, אך כאן מלות עשה של הבאת ביכורים, ומבואר במסכת ביכורים ובר"מ פ"ב מביכורים, ובבאר בקיצור בעזה"י. מלות עשה להביא ביכורים, והוא פרי ראשון וכו' משבעת המינים, היינו חטה וכו', ומה שכתב הרב המחבר, ולפי הדומה, עיין פירוש רש"י פרשת תבא [דברים כ"ו, ב'], שכתב, נאמר כאן ארץ ונאמר להלן [שם ח', ח'] ארץ חטה וגו', מה להלן משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל אף כאן שבח ארץ ישראל, שהם שבעת מינים, ועיין בספרי [תבא אות לא"ז], ובספר זרע אברהם מפלפל בזה[א].

שבעת המינים

וידוע דבכלל שני המינים חטה ושעורה, יש עוד שלשה מינים, כוסמין ושבולת שועל ושיפון, דיוצאין בהם ידי חובה בפסח וחייבין בחלה דהוי לחם, ואינו מבואר שם אם מייבין שלשה המינים בביכורים, כיון דשלשה מינים אלו הוו מין חטה ושעורה, כמבואר בחלה פ"ד מ"ב ופסחים נ"ה ע"א, או לא. עיין מסכת פסחים נ"ו ע"ב תוס' ד"ה אוצא חטים ושעורין וכו', לגירסת מהרש"א דכל חמשת המינים חייבין בביכורים, ובפני יהושע הביא על המהרש"א, וכתב דדוקא חטים ושעורים חייבים אבל לא השלשה מינים הנכללים, עי"ש הטעם, וגם כתב כיון דאינם מן המובחר אין חייבין בביכורים, עי"ש, והר"מ כאן ה"ב והרב המחבר קאמר הדברים.

כוסמין ושבולת שועל

ואם הבא חוץ משבעת המינים לא נתקדשו כלב[ב], וגם משבעת המינים אם הבא שלא מן המובחר, כגון מחמרים שבהרים ומפירות שבעמקים וכו', לא נתקדשו כלב, כדברי יוחנן במנחות פ"ד ע"ב, עיין ר"מ כאן פ"ב ה"ג.

בשביעית

[ב] והנה הר"מ כאן ה"א והרב המחבר, קאמר וכתבו דמלות עשה להביא ביכורים וכו', נראה דאין חילוק בין שנה לשנה, דאפילו בשמיטה חייב בביכורים, דהוה להו לפרושי, ועיין פירוש רש"י על התורה פרשה זו, בפסוק ראשית ביכורי וגו', כתב דאף השביעית חייבת בביכורים לכך נאמר וכו', הרי מפורש בדבריו דאף שנת השמיטה חייבת בביכורים, ובדאי מנא כן בחזה בר"ייתא[ג].

ונוהגת בזמן הבית בזכרים כהנים.
והעובר ולא הקריבן (ב) אינו לוקה לפי שאין בו מעשה[ו].

מצוה צא
מצות הבאת ביכורים

(א) להביא ביכורים למקדש, והוא הפרי הראשון שמתבשל באילן שחייבין אנו להביאו שם וליתנו לכהנים, ולא כל האילנות במצוה זו מן התורה, אלא שבעת המינין בלבד שנשתבחה הארץ בהן, והם חיטה ושעורה גפן ותאנה ורמון זיתים ותמרים, שנאמר [שמות כ"ג, י"ט] ראשית ביכורי אדמתך תביא וגו'[א], ובא הפירוש[ב] שלא נאמר אלא על ז' פירות אלו. ולפי הדומה כי בדרך זו למדו זכרונם לברכה לומר כן[ג], כי אחר שלא הוזכרו פירות אחרים חוץ מאלו בתורה בשום מקום[ד], וציונו ברוך הוא להביא מארצינו ביכורי פירות סתם, באמת יש לדון כי על הפירות

ו. עיין מנ"ח סוף אות ד'.

צא. עב. אם כסף עשה ד'. רמב"ם עשין קכ"ה, הלכות ביכורים פ"ב. סמ"ג עשין קל"ט. א. ונשנה פסוק זה לקמן ל"ד, כ"ו, ונשלש בדברים כ"ו, י: ולקחת מראשית וגו' ושמת בטנא והלכת וגו'. ובחינוך מצוה תר"ו: ומצות הבאתן כתבתיו בכסף תלוה עשה ז', ונכפלה המצוה להביאן כמו כן בפרשה זו, וכבר נודע כי הרבה מן המצוות נכפלות בתורה, וכולן לענין ולצורך גדול. ב. ביכורים פ"א מ"ג, ורש"י כאן, וראה הערה הבאה. ג. בספרי פרשת כי תבא הוציאו דין זה מגזרה שוה נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה וכו' מה להלן משבעת המינין אף כאן משבעת המינין, וכן כתב רש"י בפירוש התורה [שם]. (משנה למלך). ועמנ"ח אות א'. ובאמת בספרי שם דרשו מגז"ש זו רק שמביאין מארץ ה' עממין [והובא במנ"ח אות טי ד"ה והנה], ושבעת המינין ילפי' מביכורי ציבור ע"ש. ובמנחות פ"ד ע"ב מה להלן שבח ארץ אף כאן שבח ארץ, וע"ש ברש"י ורש"י כתי"י ותוס' פירושו. ובירואים קנב (קסה) העתיק הספרי וכתב עליו: מנלן לפרש באלו שהם שבח ארץ, שהכתוב משתבח באלו דכתיב ארץ חטה וגו' ובמנחות תניא נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ מה להלן שבח ארץ אף כאן שבח ארץ. ואולי גם רבינו לא בא אלא לפרש ששבח ארץ אינו מובחר שבפירות אלא שבעת המינים כמ"ש התוס' שם. ד. בבראשית מ"ג, י"א: קחו מזמרת הארץ וגו' מעט דבש נכאות ולוט בטנים ושקדים, וברש"י שם: מתורגם מדמשבח בארעא שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם. ושמא כוונתו שלא הוזכרו לשבח א"י אלא אלו.

ד) ראה יד דוד פסחים שם בשם שו"ת זכרון יוסף, ובגליון הש"ס שם.

א) וכן העיר בהגהות משנה למלך כאן.

ב) ראה הערה ט' לחינוך, ועיין רש"י נחמיה (י', ל"ו), דמדרבנן חייבים בשאר מינים. ובחידושי הר"ן חולין ק"כ ע"ב ד"ה ומינה, כתב דאם רצה להביא משאר מינים יביא (מנח"ס, הגרי"פ פערלא).

ג) במזרחי ושאר מפרשי רש"י כתבו דעל כרחך הוא טעות סופר ברש"י, ועיין רש"י יבמות ע"ג ע"ב, מבואר דאינו נהוג בשביעית, וכ"ה במאירי שם. אמנם תשב"ץ ח"ב סי' רמ"ז, העתיק דברי רש"י דנוהג בשביעית (רבי מאיר אריק, ושאר אחרונים). ועיין ירושלמי פאה פ"ז ה"ה ומעשר שני פ"ה ה"ב, לדעת ר"ש סירילאו ומהר"א פולדא, מבואר דנוהג בשביעית (אור שמח פ"ס ממעשר שני ה"ב, גור אריה יהודה תרו"מ סי' ה').